

Vaalikelpoisuus aluehallitukseen

Hyvinvointialuelain 78 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan vaalikelpoinen aluehallitukseen ei ole välittömästi aluehallituksen alaisena toimiva hyvinvointialueen palveluksessa oleva henkilö. Säännöksen perusteluissa (HE 241/2020 vp, s. 586) vaalikelpoisuuden rajoituksesta todetaan, että organisatorisesti aluehallituksen alaisena työskentelevä henkilö ei voi olla samaan aikaan aluehallituksen jäsenenä.

Oikeuskirjallisuudessa edellä mainitun säännöksen kohdan on tulkittu lain esitöiden perusteella tarkoittavan sitä, että jos aluehallituksen alaisena ei ole lautakuntia tai jos niiden alaisena ei ole henkilöstöä, toimii henkilöstö ”välittömästi” aluehallituksen alaisena.

Toimielinrakenne on lakisääteisiä toimielimiä lukuun ottamatta hyvinvointialueen päätettävissä. Toimielinrakenteella on ollut merkittävä vaikutus vaalikelpoisuussäännösten soveltamiseen.

Korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) vaalikelpoisuutta koskeva ennakkoratkaisu 2025:26

KHO antoi 3.4.2025 ratkaisun, jossa se katsoo, että hyvinvointialuelain 78 §:n 1 momentin 1 kohtaa ei voida tulkita siten, että kaikki organisatorisesti suoraan aluehallituksen alaisuudessa olevat henkilöt toimisivat jo tällä perusteella säännöksessä tarkoitetulla tavalla välittömästi aluehallituksen alaisina. Säännöksen soveltaminen edellyttää tapauskohtaista arviointia, jos hyvinvointialueen palveluksessa työskentelevä henkilö sijoittuu organisatorisesti aluehallituksen alaisuuteen ilman väliin sijoituvaa toista toimielintä. Arvioinnin lähtökohdaksi on tällöin otettava henkilön työtehtävät hyvinvointialueen palveluksessa ja hänen tosiasiallinen organisatorinen asemansa sekä näiden läheisyys aluehallituksen toimintaan ja siellä säännönmukaisesti käsiteltäviin asioihin. Huomiota on kiinnitettävä vaalikelpoisuuden rajoittamisen tavoitteeseen varmistaa luottamus aluehallituksen toiminnan asianmukaisuuteen ja puolueettomuuteen. Arvioitavana on, onko henkilö palvelussuhteessaan niin lähellä aluehallitusta ja sen toimintaa, ettei luottamushenkilöiden esteellisyyttä koskeva

sääntely välttämättä riittäisi varmistamaan luottamusta toiminnan asianmukaisuuteen ja puolueettomuuteen.

Vaalikelpoisuuden rajoitus on säännöksessä sidottu henkilön asemaan hyvinvointialueen palveluksessa ja hyvinvointialueen organisatoriseen rakenteeseen. Tässä tapauksessa KHO katsoi, että vastaanottotyötä tekevän sairaanhoitajan työtehtävät ja organisatorinen asema eivät ole lähellä aluehallituksen toimintaa siten, että hänen voitiin katsoa toimivan välittömästi aluehallituksen alaisena.

KHO:n päätöksen merkitys vaalikelpoisuuden arvioinnissa

KHO:n päätös muuttaa käsityksen aluehallituksen alaisesta henkilöstöstä. KHO:n päätöksen myötä vaalikelpoisuuden arviointi jatkossa edellyttää tapauskohtaista arviointia. Arvioinnin lähtökohtana on hyvinvointialueen palveluksessa olevan työtehtävät ja tosiasiallinen organisatorinen asema sekä näiden läheisyys aluehallituksen toimintaan ja siellä säännönmukaisesti käsiteltäviin asioihin.

KHO muun muassa toteaa, että vaalikelpoisuuden rajoituksia tulee tulkita suppeasti ja että vaalikelpoisuuden rajoittamisen tarkoituksena on turvata luottamus aluehallituksen toiminnan puolueettomuuteen. Nämä lähtökohdat ovat sinällään perusteltuja.

Tässä KHO:n arvioitavana oli, onko hyvinvointialueella sairaanhoitajana työskentelevä vaalikelpoinen aluehallitukseen. Tapausselosteen mukaan kyse on työsuhteisesta itsenäistä vastaanottotyötä tekevästä sairaanhoitajasta. KHO:n perusteluissa ei ole tämän tarkemmin avattu sairaanhoitajan tehtäväkuvauksen sisältöä. KHO:n päätöksestä ilmenevien tietojen perusteella voitaneen kuitenkin tehdä johtopäätös, ettei kyseinen sairaanhoitaja ollut esihenkilöasemassa tai että hänellä ei ollut sellaisia työnjohdollisia- tai esihenkilötehtäviä, joihin sisältyisi muutakaan vastuuta.

Aluehallitus johtaa hyvinvointialueen toimintaa, hallintoa ja taloutta. Hyvinvointialueloissa säädettyjen tehtävien lisäksi aluehallitukselle voidaan aluevaltuuston päättämällä tavalla hallintosäännössä antaa muitakin tehtäviä ja vastuita. KHO:n arvioitavana oli asiakkaiden parissa suorittavaa työtä tekevän työntekijän vaalikelpoisuus aluehallitukseen. Hyvinvointialueyhtiö (Hyvil) Oy:n näkemyksen mukaan hyvinvointialuelain 78 §:n 1 momentin 1 kohdan soveltaminen tässä tapauksessa ei liene ollut ongelmallista. Tapauksessa ei esimerkiksi ole lainkaan tarvinnut arvioida esihenkilöaseman tai muun esihenkilötyöhön liittyvän vastuun merkitystä ja sen suhdetta aluehallituksen toimintaan.

Tässä KHO:n arvioitavana oli varsin selkeä tapaus ja KHO:n tulkinnasta on helppo olla samaa mieltä. Hyvil kuitenkin katsoo, että tämä päätös ainoastaan auttaa arvioitaessa "suorittavan tason" vaalikelpoisuutta. KHO:n päätös ei anna tulkinta-apua niihin tilanteisiin, joissa kyse ei ole pelkästään palvelutoimintaa suorittavasta henkilöstä, kun arvioitavaksi tulee, onko henkilö palvelussuhteessaan niin lähellä aluehallituksen toimintaa, ettei esteellisyyttä koskeva sääntely riitä turvaamaan aluehallituksen päätöksenteon asianmukaisuutta ja puolueettomuutta. Haasteita vaalikelpoisuuden arvioimisessa voi tulla esimerkiksi hyvinvointialueen nk. "keskijohdon" tai tiettyjen ammattinimikkeiden kohdalla, jos muita säännöksen tarkoittamia vaalikelpoisuutta rajoittavia perusteita ei tule sovellettavaksi.

Hyvinvointialuelain 78 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan vaalikelpoinen aluehallitukseen ei ole hyvinvointialueen määräysvallassa olevan yhteisön tai säätiön palveluksessa oleva henkilö, joka toimii 1 kohdassa tarkoitettuun tehtävään rinnastuvassa tehtävässä. KHO:n päätös siten vaikuttaa myös tämän kohdan tulkintaan, koska hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonserniin kuuluvien yhteisöjen palveluksessa samanlaisissa tehtävissä toimivat henkilöt ovat vaalikelpoisuuden osalta samassa asemassa.

HYVIL

Sami Uotinen
johtava juristi

Niina Kolju
juristi